

טיירת פלש – *Castelul Peles Sinaia*

טיירת פלש או *Castelul Peles*, כפי שהיא נקראת ברומנית, ממוקמת בלב העיר *Sinaia*, עיירת נופש וסקי מפורסמת ברומניה ובעולם כולו, הנמצא כ-44 ק"מ מהעיר *Brasov* וכ-122 ק"מ מהעיר בוקורשט – בירת המדינה. הטיירה ממוקמת בהרי הקרפטים, בשיפולי עמק האגם, באזור *Piatra Arsa*, אשר במחוז פראחובה, וחולשת על הדרך שמקשרת בין טראנסילבניה לוולאכיה, מאז ימי הביניים.

הסטוריה המלך קארול ה-I, מלך הרומנים (בשנים 1839-1914), אחד מהמלכים הגדולים שהיו לרומנים והכובש אשר הנחיל לאומה הרומנית את עצמאותה, ביקר באזור ובאזורים הסמוכים לו בשנת 1866, והתאהב בנוף הסלעי והטרשי אך המהמם שעיניו ראו. כך שב-1872, הוא רכש כ-1000 "פוגואן", שהם כ-5.3 ק"מ מרובעים של אדמה באזור *Piatra Arsa* אשר הפכו עם הרכישה ל"אדמות הוד מלכותו של סינאיה", ונועדו בעיקר לשימוש כשטחי ציד מלכותיים, וכן מקום מפלט לקיץ למשפחה המלכותית.

ב-22 לאוגוסט 1873, הוקמה הקרן משותפת לטיירת פלש, לעיריית *Sinaia* ולמדינת רומניה, והחלה בנייתם של בניינים נוספים בשכנות לטיירה. הבניינים שנבנו במקביל הם: חדר המשמר, בניין *Economat*, ארמון הציד של *Foisor*, והאורות המלכותיות. באותה התקופה הוקמה גם תחנת הכוח, ולמעשה הטיירה הפכה להיות הראשונה בעולם שהופעלה כמעט כולה בחשמל. למעשה ארמון פלש הקדים את כל שאר מבני תקופתו מבחינת קידמה בהיותו הראשון שבו הותקנה מעלית פנימית, הראשון שבו השתמשו בשואב אבק ואפילו הראשון בשימוש בהסקה מרכזית.

וילת "*Sipot*" הוקמה לאחר מכן ושימשה כאתר העבודה של הארכיטקט קארל לימן. לימן היה זה שמאוחר יותר פיקח על העבודות שבוצעו גם בארמון *Pelișor* (1889-1903), אשר שימש במועד מאוחר יותר כמקום משכנם של המשפחה המלכותית - המלך פרדיננד ה-I ושל המלכה מריה, שליטי רומניה, כמו גם הוילה של המל פרדיננד אשר באזורי המרעה.

3 התוכניות הראשונות עבור הטירה, היו העתקים של ארמונות אחרים במערב אירופה, אך המלך קארול דחה את כולם היות ועלות ביצועם היתה יקרה להחריד והתוכניות כבר לא היו מקוריות מספיק לטעמו. קארול שאף לתכנון מקורי שישא את החותם שלו. הארכיטקט השני – יוהאנס שולץ, זכה ב"מכרז" בהציגו תכנון הרבה יותר מקורי אשר תאם את טעמו של המלך יותר. התכנון היה משהו בנוסח וילה אלפיניסטית גרנדיוזית, המשלבת סגנונות מבנה שונים מבין הסגנונות האירופים הקלסיים שתמציתה היתה הליכה בעקבות האלגנטיות האיטלקית, האסתטיות הגרמנית תוך שמירת הצורות שהיו נהוגות בארכיטקטורת הרנסאנס.

עלות בניית הטירה בין השנים 1875 ו-1914 היתה כ-16 מליון לאי רומנים מזהב (סכום המוערך כיום בכ-120 מליון דולר ארה"ב). בין 300 ל-400 איש עסקו ללא הרף בבניית הארמון.

המלכה אליזבת של הרומנים (המלכה אליזבת מווידי, אישתו של המלך קארול ה-I) כתבה באותם זמנים ביומנה: "האיטלקים היו הבנאים, הרומנים היו הרצפים ובוני המדרגות להבניין, הצוענים שימשו כפועלים השחורים האלבנים והיוונים עבדו באבן, הגרמנים, וההונגרים שימשו כנגרים, הטורקים שרפו לבנים, המהנדסים היו הפולנים וסתתי האבן היו הצ'כים. הצרפתים היו הציירים, האנגלים היו המודדים, וכך ניתן היה לראות מאות תלבושות לאומיות של 14 השפות שבהן דיברו, שרו, קיללו ורבו... שילוב מרנין של גברים, סוסים, ושוורי עבודה". העבודות פסקו לזמן מה בזמן מלחמת העצמאות של רומניה בשנים 1877-78, אבל מיד לאחריהן הן חודשו במרץ, התוכניות תפחו, והעבודה היתה מאוד מהירה יחסית.

הנשף הגדול שסימל את תחילת חגיגות חנוכת הבית של הטירה החלו באופן רשמי ב-7/10/1883. עד לסיום הבניה, חיו הזוג המלכותי, המלך קארול ה-I ואישתו המלכה אלזבת בוילה *Foisor* השכנה (שבה גם התגורר הזוג המלכותי שלאחר מכן – המלך פרדיננד והמלכה מריה בזמן בניית טירת *Pelișor*). אפילו המלך קארול ה-II התגורר זמן מה בוילה *Foisor*, כשהוא היה השליט בין השנים 1930-40, למעט בשנים 1932-3, כשבית הצייד נשרף כליל בשריפה שפרצה. קארול ה-II נולד בטירה ב-1893 בנותנו משמעות למשפט "ערש השושלת, ערש האומה", כאשר קארול ה-I העניק לו את הטירה.

לאחר שהמלך מיכאל אולץ להתפטר בשנת 1947, תפסה המפלגה הקומוניסטית את כל רכוש בית המלוכה כולל את כל האדמות והרכוש שנכללו באחוזת ארמון פלש. הארמון עצמו נפתח שוב לזמן קצר כמוקד תיירותי ע"י המפלגה הקומוניסטית, ושימש גם כמקום מרגוע ונופש בידי אושיות התרבות של המדינה והמפלגה דאז.

הטירה הוכרזה כמוזיאון בשנת 1953. בשנותיו האחרונות של השלטון הקומוניסטי, בין 1975-1990, ניקולאי צ'אושסקו סגר כליל את הטירה ואת האחוזת. היחידים שהורשו להכנס לשטחי האחוזת והטירה היו רק אנשי התחזוקה ואנשי צבא. האזור הוכרז כ-"אזור בעל עניין ממלכתי" – ונסגר לציבור.

ניתן לציין שצ'אושסקו עצמו לא התלהב מדי מהארמון וביקר בו לעיתים נדירות בלבד. "נשמות טובות" אשר חיו בסביבת הטירה מספרים שהטירה למעשה נסגרה בעקבות הפארנויה של הזוג הנשיאותי – צ'אושסקו ואישתו, וחששם העמוק לבריאותם, בשל המצאות חיידק

ה"סרפולה", עובדה שלא היתה לגמרי מופרכת ב-1980, אלא שהחיידיק הזה מוזיק בדרך כלל רק לעצים, ולא לבני אדם. ☺.

מיד לאחר מהפכת 1989, הושבו הטירות פלש ו-*Pelişor* למעמדן כאתרי מורשת, ונפתחו שוב לציבור הרחב. כיום, בדיוק כבעבר משמשת טירת *Foisor*, כמעון הנשיאותי הרשמי, שלא כמו שאר המבנים שבאחוזה. בניין ה"אקונומט", וחדר המשמר הוסבו בינתיים לשמש כמלונות, מסעדות, ומרפסות גן. שאר אחוזת פלש הוסבה בחלקה כווילה למגורי תיירים עשירים היכולים לשלם עבור השהייה במקום או נשארו בסווג "אזור בעל עניין ממלכתי". ב-2006 הכריז השלטון על השבת הנכס לידיים החוקיות של המלך המודח מיכאי ה-I. מיד לאחר קבלת הנכס לידי, פתח המלח החי בגולה במו"מ עם נציגי הממשלה, ובסופו של עניין שוב חזר הנכס ונפתח לרשות הציבור והקהל הרחב, בהופכו לנכס הסטורי ומוזיאון. בתמורה להסבת הארמון שוב לידי הממשלה, הסכימה האחרונה להעניק תקציב של 30 מיליון Euro ל-*Casa Regala* שהוא המעון המלכותי הרשמי ברומניה. התמורה בעד שאר הוילות, המבצרים והטירות המלכותיות נמצאת עדיין בהתדיינות בין הצדדים (המלך הגולה והממשלה הרומנית) מתוך מגמה שבסופו של דבר ישארו כולם ברשות המדינה ויהיו פתוחים לציבור ולתיירות כמוזיאונים ואתרי מורשת. מאז פתיחתו לציבור, מבקרים בארמון פלש בין רבע לכמעט חצי מליון מבקרים מדי שנה.

ארמון פלש שימש לאירוח מגוון רחב של דמויות מלכותיות, פוליטיקאים ואומנים. אחד מהביקורים הבלתי נשכחים במקום היה של הקיסר פראנץ יוזף, קיסר אוסטרו-הונגריה, שבעת ההיא היה אחד מהאנשים החזקים ביותר בתבל ב-2/10/1896. לאחר ביקורו במקום הוא כתב במכתב: "הטירה המלכותית בין מונומנטים אחרים, מוקפת נוף יפה מאוד של גנים שנבנו על טרסות בשולי היערות העבותים. הטירה עצמה מאוד מרשימה בשל העושר שנצבר בה: ציורים עתיקים וחדשים, רהיטים עתיקים, כלי נשק ומיני מזכרות מסקרנות, הכל מונח שם בטוב טעם. טילנו ארוכות בהרים, ולאחר כך ערכנו פיקניק על הדשא הירוק, מוקפים במוזיקה צוענית. צולמנו בתמונות רבות, והאווירה היתה נעימה מאוד" אומנים כדוגמת ג'ורג' אנסקו, שרה ברנהרדט, ז'אק טיבוד או ווסילי אלכסנדר, ביקרו תדיר במקום כאורחיה של מלכת רומניה אליזבת (הידועה יותר בשמה הספרותי **כרמן סילבה**). אפילו לאחר נפילת השלטון המלוכני ביקרו במקום אישים בכירים מהפוליטיקה ועולם האומנות כמו ריצ'רד ניקסון, ג'רלד פורד, מועמר קדאפי ואפילו יאסר עראפאת, כל אלה ואחרים התארחו כאן.

בשנת 2009 כיכבה הטירה בסרט "האחים בלוס". פנים הטירה שימש כתפאורה מדומה לאחוזה מפוארת וגדולה בניו-ג'רסי, ביתה של המליארדרית התמהונית פנלופה, המגולמת ע"י השחקנית רצ'ל וויס.

תאור הארכיטקט הראשון היה הגרמני יוהאנס שולץ' (1876-18832), בעקבותיו הגיע קארל ליהמן, אשר השפיע יותר על הרחבת הטירה לאחר תוכניותיו של המלך קארול ה-I. תוספות מאוחרות יותר נעשו בין 1893 ל-1914, ע"י האדריכל הצ'כי קארל ליהמן אשר הוסיף את המגדלים כולל את המגדל המרכזי – 66 מ' גובהו.

ע"פ צורה ותפקוד, פלש היא בפירוש ארמון, אך הוא נקרא טירה בחיבה ובעקביות ע"י כולם. הסגנון הארכיטקטוני שלו הוא ניאו-רנסאנס, בהשראה רומנטית, כפי שניתן למצוא להם מקבילה באידיאלים הטמונים בתחייה הגותית בטירת נוישוונשטין שבבווריה. ניתן להבחין בהשפעה סקסונית מצועצעת המזכירה מאוד את הארכיטקטורה האלפניניסטית של צפון אירופה ואלגורית לציורי קיר המצויירים בעבודת יד. עיצוב הפנים מורכב רובו ככולו מהשפעות ברוק המכיל הרבה פיתוחי עץ ועבודות בד מעודנות.

ארמון פלש "יושב" על כ-3200 מ"ר של "שטח ריצפה", ובו כ-170 חדרים, כ-30 חדרי אמבטיה, אשר רבות מהן בעלות עיצוב מתרבויות העולם (כמו בארמונות רבים אחרים ברומניה, **ארמון קונטרוצ'ני** לדוגמא), עיצובים הנגזרים משימוש (כמו למשל משרדים, ספריות מחסני נשק או גלריות אומנות) או עיצובים הנגזרים מסגנון (כמו למשל פלורנטיני, טורקי, מורי, צרפתי מלכותי ועוד) כולם מרוהטים, מולבשים ומקושטים בפאר רב עד לפרט האחרון. הארמון מכיל את אחד האוספים הנהדרים ביותר במזרח ומרכז אירופה הכולל פסלים, ציורים, רהיטים, כלי נשק ושריונים, כלי כסף וזהב, קריסטלים, שנהב, חרסינה, מרבדים ושטיחים. אוסף כלי הנשק והשריונים למשל, לבדו, מכיל למעלה מ-4000 פריטים! המחולקים ע"פ מלחמות המזרח או המערב, פריטים טכסיים או כלי ציד שנאספו לאורך 400 שנה בהסטוריה. השטיחים המזרחיים נאספו מהמקורות הכי טובים ויקרים כמו בקרה, מוסול, איספרטה, סארוק וסמירנה. הפורצלנים הגיעו מ-*Meissen-Sèvres*, דברי העור הגיעו מקורדובה, אך הפריטים המשובחים ביותר באוסף הם הקריסטלים שנצבעו בעבודת יד של *vitrailios*, רובו שוויצרי.

פסלו הנישא של המלך קארול ה-I שנעשה ע"י הפסל **רפאלו רומנלי** נשקף מבעד לכניסה הראשית לארמון, אך פסלים רבים אחרים יושבים על 7 מדרגות ניאו-רנסאנסיות בירידה לגן, רובם עשויים משייש קררה איטלקי, ועשויים ע"י הפסל האיטלקי הנודע רומנלי. בגן עצמו מצויות מזרקות, אגני מים, בריכות קטנות, גרמי מדרגות, אריות שמירה, שבילי שייש והרבה פריטים עיצוביים אחרים.

קירות הארמון משמשים למחסה לאחד מהאוספים הכי יקרים של ציורים באירופה, כמעט 2000 פריטים. דין וחשבון מעניין במיוחד על האוספים וערכם מגיע מאנגילו דה גוברנטיס (1840-1913), סופר איטלקי אשר הגיע ב-1898 לסינאיה, כאורח המשפחה המלכותית.

טירת פלש אשר נחנכה ב-1883, איננה רק מקום נעים לשהות בו, היא גם אתר מורשת לאומית עבור הרומנים, ומקום שנועד לשמירת הגביעים לאות הניצחון בקרב פלבנה (בין הרוסים לתורכים). חצר הטירה עם הבאר בסגנון המדוייק של הרנסנס במרכזו, מפתיעה בנעימותה את המבקר. החצר מקושטת בצורה עליזה, המורכבת משתילים ופרחים, סביבה, חזיתות המבנים מצויירות ברישומים אלגנטיים. פנים הטירה מהווה תמיהה אמיתית, בשל היופי והעושר של העץ המגולף והקריסטלים שבחלונות. בהתקרבך למסדרון, המבקר מגיע לגרם המדרגות המכובד, ישר אל מול השליטים חשופים ביותר של רומניה העתיקה – סטפאן הקדוש ומיכאל האמיץ. בעמידה גאה שניהם חובשים מגבעות פרווה וכתרי זהב על ראשם. שניהם מרשימים באמצעות מלבושיהם שהותאמו בדרך מבריקה ממש שבה הלבן של הסמור מתמזג עם ירוק האמרלד או האדום של אבנט המעטפת הגדול. מימינם ומשמאלם של שני שליטים, כמו אבירים המשרתים את אדוניהם, ארבעה נושאי המגן, שנועדו לשאת את המחוזות המרכזיים של רומניה. בתוך ספריית המלכה, על קבוצות של ילדים המסמלים שירה ומדע, מופיעה תמונתו של "אולפיאס" שליט גותי דתי, אשר הגיע מהצד הצפוני של נהר הדנובה, לתרגם את התנ"ך לשפתם שלהם ולתרום את תרומתו להפצת הנצרות, השליח הנוצרי של הרומאים, ואת תמונתו של **דנטה אליגיירי**, היוצר של השירה המערבית. במעבר דרך הספרייה וכניסה לחדרי השינה, אנו נתקלים בתמונה שהיא שילוב של אלגוריות על ציור ומוסיקה, כמו גם שורה של נושאים אגדיים אחרים. בתוך הדירה השמורה לאורחים מכובדים, מנצנצים מספר שריוני לבוש המספרים לנו על אבותיהם של משפחת המלוכה. מעל לכל ציורי הזכוכית של ארמון פלש הם מעבר לכל ספק הכי עמוקים ומבריקים. כאן הפריטים הם בהשראת השירה האלכסנדרית.

המוזיאון מתוך 168 החדרים המצויים בארמון, רק 35 נגישים לציבור הרחב. בעוד שהאזור החשוב ביותר נמצא בקומה העליונה, הוא מחוץ לתחום עבור קהל המבקרים. רק המוזיאון שבמרתף והחדרים שבקומה התחתונה פתוחים לסיורים של הקהל הרחב. שעות הביקור הן בין השעות 09:00 ועד ל-17:00, בימים רביעי ועד לראשון כולל. בימי שני הטירה סגורה לקהל ובימי שלישי היא פתוחה רק החל מהשעה 11:00 בבוקר בלבד. מועדי שעות הפתיחה הללו הן בסיס לשינויים המתרחשים מפעם לפעם ע"י משרד התרבות הרומני. בכל שנה נסגרת הטירה לחלוטין לציבור בחודש נובמבר, למשך כל החודש לצרכי ניקיון ותחזוקה. דמי הכניסה הם כ-20 RON למבוגר ו-5 RON לילד בגיל בית ספר. מי שמעוניין להכניס מצלמת סטילס צריך להוסיף עוד 30 RON למחיר הכרטיס ומי שמעוניין לצלם בוידאו צריך להוסיף עוד 50 RON.

סיור מודרך בטירה

מדריך לכמה מהחדרים המרשימים ביותר שבקומת הקרקע:

Holul de Intrare (אולם הכניסה) – אולם יפהפה בעל

גילופים מעץ אגוז, מכוסה בתבליטים ופסלונים. תקרת נעה מקריסטל, הניתנת להפעלה על ידי מנוע חשמלי או על ידי מערכת ידנית, היתה אלמנט ההפתעה למבקרי המלך, אשר יכלו להנות מנוף השמים בלילות הקיץ הבהירים.

Holul de Onoare (אולם הכבוד) – הכנתו הסתיימה רק בשנת 1911, תחת ניהולו והנחייתו של קארל ליהמן הצ'כי. האולם למעשה נמשך על פני 3 קומות. הקירות מולבשים באופן מופלא ועדין בעץ מגולף, שמרביתו עץ אגוז אירופי ועצים אקזוטיים אחרים. באולם זה מצויים גם פיתוחי גבס, ומדפים זכוכית נשלפים להשלמת הקוו העיצובי.

Apartmentul Imperial (הסוויטה המלכותית) – מקובל לחשוב שאולם זה נועד כהוקרה

למצביא האוסטרי פראנץ יוזף ה-I, אשר ביקר במקום כידידם של משפחת המלוכה הרומנית. על שום כך העדיף המעצב אוגוסט במבה את ההידור שסיגנון הבארוק האוסטרי ע"פ הקוו שהובילה הקיסרית מריה טרזה. באולם נמצא גם כיסוי קיר עשוי עור קורדובה, נדיר ביותר, בן 500 שנה שמור באופן יוצא מהכלל.

Sala Mare De Arme (אולם הנשק הגדול) – כאן המקום בו נמצאים 1600 מתוך 4000 פריטי

הנשק שבארמון פלש, אחד מהאוספים הנפלאים ביותר של יישומי מלחמה וציוד, המתוארכים בין המאות ה-14 וה-19, ומוצגים לראווה לציבור. המלך עצמו הוסיף לכאן פריטי שריון ונשק משל עצמו שהיו בשימוש בניצחון בקרב על התורכים במלחמת העצמאות של רומניה. בין הפריטים המפורסמים באוסף נמצאים גם השריון לסוס ולרוכב של מקסימיליאן מהמאה ה-15 (שנועד לבני אצולה בלבד) וחרב עריפה רחבה. בנוסף לכך יש גם אוסף גדול של כדלי "דקירה" כמו חניתות, רומחים, סכינים וכ"ו, כלי יריה כמו מוסקטים, רובים, אקדחים ודגמים מוקדמים של מכונות יריה למיניהן, קשתות, רובי קשת, חרבות, פגיונים וכ"ו.

Sala Mica De Arme (אולם הנשק הקטן) – האולם שבו נמצאים בעיקר כלי נשק ושריונים מהמזרח (רובם אינדו-פרסים, עותומנים וערבים). רבים מפריטי הנשק הם טכסיים ועשויים זהב וכסף משובצים באבנים יקרות וכוללים שריון רשת מתכתי, קסדות ערביות, חרבות מעוקלות, שבריות, פגיונות, רובי בריח, אקדחים גרזינים ורומחים.

Sala De Armurarii (אולם הנשק הכללי) – מחולק

לפי שנים מ-1903 ל-1906, מאפסן מעל 4000 פריטים אירופים ומזרחיים מהמאות ה-14 וה-17. לאוסף היקר ביותר כאן נחשב אוסף השריונים הגרמני מהמאה ה-16 וה-17, וכן הסט השלם של שריון לסוס ולרוכב, סוג של שריון ייחודי ברחבי רומניה.

Sala De Teatru (אולם המשחק) – מקושט בסגנון "מלך השמש" של לואי ה-14, בתוספת 60 כיסאות ותא מלכותי. הפריטים העיצוביים והקישוטים נושאים את חתימותיהם של גוסטב קלימט ופראנץ מאץ'.

Sala Florentina (אולם פירנצה) – משלב אלמנטים מחודשים מהרנסנס האיטלקי, בעיקר מפירנצה. בין הפריטים הכי מרשימים באולם זה מככבות דלתות הברונזה, שיוצרו ברומא בבית מלאכתו של **לואיג'י מאגני** וכן גם אח שייש העשוי בידי האומן **פונזיו** עם מוטיבים של מיכאלאנג'לו.

Salonul Maur (האולם המורי) – בוצע תחת הנחייתו של

האומן **Charles Lecompte de Nouy**, וכפי ששם האולם מרמז, הוא נועד בעיקר להכיל פריטים מצפון אפריקה ושל המורים מספרד. רהיטים משובצים באם הפנינה, סארוק פרסי ושטיחים עותומנים, כלי נשק ושריונים מזרחיים ומזרקה עשויה שייש הם בין הפריטים הבולטים ביותר באולם זה.

Salonul Turcesc (האולם הטורכי) – חיקוי לאווירת "*joie de vivre*" עותומנית. חדר בפריטים טורכים כמו למשל שטיחי סמירנה ופריטי נחושת מאנטליה ופרס. הקירות מכוסים בדים בעבודת יד כמו למשל משי שנרכש בחנויות **Siebert** בוינה.

Biblioteca Imperiala (הספריה המלכותית) – מהווה מוקד משיכה במיוחד לאלה המחפשים ספרים נדירים, עטופים בכריכות עור החרוטות באותיות מוזהבות. האולם מהווה מוקד משיכה

אפילו לכאלה שאינם מבינים את המשמעות האוניברסלית של ספרים, כלומר קיימת כאן דלת סתרים שמובילה אל מאחורי מדף הספרים, ודרכה יכול היה המלך להמלט אל מבחר מחדרי הארמון מבלי שיבחינו בו.

Camera de muzica (חדר המוזיקה) – שימש כחדר המסיבות ע"פ הנחייתה ורצונה של המלכה אליזבת. הריהוט בחדר זה ניתן כמתנה ע"י המהרג'ה של קפורטהלה.

Camera de concert (חדר הקונצרטים) – הוכשר ב-1906, ניתן למצוא כאן צימבלו שנבנה ב-1621 באנטוורפן, פסנתר בלוטנר עם כנף אנכית ואורגן ריגר עם 2 קומות של מקלדות.

Camera de Consiliul (חדר המועצה) – אשר דימה את חדר מועצת העיר לוצרן בשווייץ.

Cabinetul de lucru (חדר העבודה) – אשר יש בו מכתבה ושולחן לקהל.

Sala de mese (חדר האוכל) – אשר מציג כלי כסף יקרים במיוחד. הוא נמצא בקומה הראשונה ויש בו גם ריהוט בריטוני מעט חלוד מהמאה ה-18.

Dormitorul (חדר השינה) – אשר מואר בנברשת קריסטל

מבוהמיה.

ביבליוגרפיה:

- * הספר *Peles Castle* - Romania - The official Michelin Green Guide
- * אתר <http://www.romanianmonasteries.org/romania/peles-castle>
- * התמונות מהאתר הרשמי של "ארמון פלש" <http://www.peles.ro>
- * התרגומים מרומנית לעברית ומאנגלית לעברית, עבור כל המקורות בוצעו כולם ע"י הרי קרויטורו © כל הזכויות שמורות